

vooral voor veel Chinezen), meer vertrouwen hadden in de blijvende waarde van het Nederlands-Indische dan in die van het Japanse geld. In maart '44 kon men op de zwarte markt in Bandoeng Nederlands-Indisch zilvergeld inwisselen tegen de dubbele waarde aan Japanse muntbiljetten en in mei '45 kreeg men er voor een Nederlands-Indisch bankbiljet van f 1 000 f 1 600 aan Japans bankpapier. In Medan (meer gegevens hebben wij niet) kon men van maart '45 af op de zwarte markt Nederlands-Indische bankbiljetten tegen de dubbele waarde aan Japanse inruilen.¹

De Japanse legers brachten eigen biljetten mee, invasiegeld, dat coupures had van 1, 5, 10 en 50 cent alsmede van 1, 5 en 10 gulden. Kwalitatief waren het slechte biljetten, vele waren ongenummerd en handtekeningen en watermerk ontbraken (geen wonder dat Chinezen er, zoals eerder vermeld, in slaagden, nagemaakte biljetten te vervaardigen!). De biljetten van 5 en 10 cent werden van oktober '43 af op Java gedrukt, die van 50 cent en van 1, 5 en 10 gulden van september '44 af, en toen werd ook begonnen met de uitgifte van Japanse biljetten van 50 en 100 gulden, alle ongenummerd.

Welk totaalbedrag aan Japanse biljetten in omloop is gebracht, staat slechts vast voor Java: f 1 569 mln. Manschot achtte voor Sumatra f 1 600 mln bij benadering juist – zijn ruwe schatting was dat bovendien op Borneo en in de Grote Oost (de marinegebieden) ca. f 330 mln aan Japanse biljetten was uitgegeven, waarmee het totaal aan in Indië circulerend Japans geld op ca. f 3 500 mln kwam. Aan Nederlandse en Japanse munt- en bankbiljetten samen circuleerde dus aan het eind van de Japanse bezetting een bedrag van meer dan 4 miljard: bijna het zevenvoud van wat in maart '42 in omloop was geweest. Tegenover dat zevenvoud aan circulerende biljetten stond een productie waarvan men, uitgaande van Burgers cijfers, wellicht de ruwe schatting mag maken dat zij tot drievijfde was ingekrompen. Het onvermijdelijk gevolg was geweest dat er een omvangrijke zwarte handel was ontstaan, vooral ook in rijst, waarbij de prijzen (wij zullen ze nog vermelden) voortdurend waren gestegen, en die zwarte handel had alle sociale verhoudingen ontwricht: de minderheid die voldoende geld in handen had gekregen, had haar rantsoenen kunnen aanvullen met zwarte aankopen en de meerderheid was honger gaan lijden in zulk een mate dat alleen al op Java meer dan twee miljoen Indonesiërs om het leven zijn gekomen.

¹ Hierbij moet wèl in het oog worden gehouden, dat de Japanners, zoals al vermeld, in oktober '42 de gulden hadden gelijkgesteld aan hun eigen munteenheid, de *jen*, die vóór de oorlog in de *Pacific* 44 cent waard was geweest.